

SOSYAL SİYASET KONFERANSLARININ YIRMİNCİ YILI

Orhan TUNA

1948 yılında tesis edilmiş olan Sosyal Siyaset Konferansları serisi, bu ciltle yirminci yılını tamamlamış ve netice itibariyle yirminci kitap yayımlanmış bulunmaktadır. Büyük bir heyecan ve hararetle ve umumiyetle geniş reklâm ve propogandalarla başlanan bir çok periyodiklerin ve neşriyat serilerinin bir müddet sonra arkasının kesilmekte olduğu memleketimizde, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, mensuplarının gösterdiği dikkat ve fikri takip sayesinde, memleketimize nazari ve tatbiki Sosyal Siyaset meseleleriyle ilgili yirmi ciltlik büyük bir eser kazandırmış bulunmaktadır. Bunun küçümsenecek bir muvaffakiyet olmadığı aşikârdır. Zira işçi - işveren münasebetlerinin yeni, yeni şekil almağa başladığı, sanayileşme gayretlerinin henüz başlangıç safhalarını idrak ettiği, emek piyasasının doğuş ve oluş halinde bulunduğu, sosyal mevzuatın ise uzun tecrübelerden geçmiş müdevvenattan sayılamayacağı bir cemiyette, karşılaşılması mukadder olan meselelerin, Batının eski sanayi memleketlerinde yapılmış denemelerin ve bu denemelerin verdiği neticelerin ışığı altında, nazari - tatbiki mahiyetteki konferanslarda tahlil ve tetkik edilmiş bulunması çok faydalı neticeler doğurmuş ve bu 20 ciltlik külliyat, yurdumuzda Sosyal meselelerle uğraşanlar için ilk sırada baş vurulacak bir ilmi kaynak hüviyetini kazanmıştır.

**

1946 yılında, sosyal sınıf esasına dayanan cemiyet kurma yasağını tesis etmiş bulunan 1938 tarihli otoriter ve anti - demokratik Cemiyetler Kanununun değiştirilerek, bu mahiyet ve hüviyetteki cemiyetlerin kurulmasına izin verilmesi, 1947 yılında ise, ilk Sendikalar Kanununun tedvin edilmiş bulunması Türk dernek hayatının birden bire canlanmasına ve bir çok işçi dernek ve sendikalarının doğmasına, buna paralel olarak kesif bir sendika neşriyatının başlamasına yol açmıştır.

Bu arada amatör ruhlu, bilgiye susamış ilk lider namzetleri Üniversitemizle geniş temaslar kurmak yoluna gitmişler, filhakika sendikacılık hayatı, hareketleri ve tatbikatı hakkındaki ilk bilgileri, hafta sonlarında mütevazı sendika merkezlerinde veya bazı işyerlerinde Üniversitemizin sosyal meselelerle alakalı hocalarıyla tertiplenen hafta sonu sohbet ve hasbihallerinde almağa başlamışlardır. Bu durum karşısında 1947-1948 ders yılı başında İktisat Fakültesi Dekanlığına altı Fakülte hocasının imzasını taşıyan şöyle bir teklif yapılmıştır :

İktisat Fakültesi Dekanlığına :

Bu sırada işçi ve sendika meselelerinin amele, hükümet ve matbuat mahfillerini son derece alakadar ettiği, hattâ bazı sendikaların Üniversitemizde otoritelerinin ilmî fikirlerinden istifade temayülünde buldukları görülmektedir. Hâdise karşısında Fakültemiz içtimâî siyasetle de ilgisi olan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü tarafından halk için bir konuşma serisi yapması fikrini güdüyor, böyle bir hareketin Üniversitemizin halk ve cemiyet meseleleriyle daha yakından alakadarlığına yol açacağına inanıyoruz.

Keyfiyetin Profesörler Meclisinde bir karara bağlanmasını ve konuşma, konferans serisinin tertibi hususunda Enstitü müdürü Prof. Kessler'in tavzif edilmesini diler, saygılarımızı sunarız. 1 Mart 1948

(altı imza)

O tarihlerde toplanan Fakülte Profesörler meclisi, teklifi ehemmiyetle göz önüne almış, çok yerinde ve zamanında olan bu isteğin hemen tatbikini İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsüne havale etmiştir. İşte, Sosyal Siyaset Konferansları Serisi, yukarıda bahis konusu edilen teklifin gerçekleşmesi mahsulüdür.

Bü suretle "ilmin objektif karakterine daima saygı göstermek şartıyla memleket ve millet meselelerini bilginin ışığı altında aydınlatmak, her türlü siyasî ideolojilerden uzak kalarak istikametlendirilmesi gereken içtimâî problemlerde bir taraftan Hükümet makamlarıyla, diğer taraftan sendika, dernek, birlik gibi meslekî teşekküllerle işbirliği ve kaygı beraberliği yapmak, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünün ana hedeflerinden birini ve belki en birincisini teşkil ettiği için, içtimâî sınıflar ve tabakalar arasındaki iç ahenksizliğin milletlerarası nizama derin bir tesir icra ettiği ve dünyamızı beklenen sulh ve adalet havasından uzaklaştırmağa temayül eylediği bir sırada, İktisat Fakültesi öğrenci heyetinin ön ayak

olduğu bu konferanslar serisinin, bundan sonra her yıl şaşmaz bir düzen ve intizam ile devam etmesi karara bağlanmıştır. Gerçekten bu karara göre, bundan sonra Sosyal Siyaset Konferansları bu imanın verdiği heyecan içinde devam edecek, belki başka mevzulara ait konuşma ve tebliğ serileriyle zenginleşecek, iktisadî meseleler etrafındaki sosyolojik neşriyatı çok fakir olan millî kütüphanemize yeni eserler katacaktır.

Sosyal Siyaset Konferansları serisinin muhteva itibariyle taşıdığı bir hususiyet de şudur : Bu seri, bazan umumî ve nazarı Sosyal Siyaset meselelerine, bazan ve ekseriya Türk Sosyal Siyaseti'nin devleti ve halk el-kârını meşgul eden taze, günlük problemlerine, bunların durumuna ve hal tarzına ait olan konferansları ihtiva edecektir. Böylece seneler geçtikçe birbirine eklenen Sosyal Siyaset Konferansları aynı zamanda Türk Sosyal Siyaseti'ne ait muayyen meselelerin tarihî seyrini araştırarak araştırmacılar ve Fakülte talebeleri için de faydalı bir kaynak halini alacaktır.

İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü tarafından birinci kitabı bugün neşredilen Sosyal Siyaset Konferanslarını düzenlemek hususunda büyük himmet ve gayretler sarfeden Enstitü Müdürü Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler ile asistanlarına ve Enstitü memurlarına, konferanslar veren değerli meslekdaşlara, konferansların hazırlanmasını teşvik eylemek hususunda çok şuurlu alâkaları görülen İstanbul İşçi Sendikalarıyla muhtelif meslek teşekküllerine Fakülte namına teşekkürlerimi sunarım.”¹

Filhakika konferanslar serisinin birinci cildi bu şekilde çıkmış, gerek münferit konferanslar, gerek konferans kitabı büyük bir alâka toplamış, kitabın mevcudu kısa bir zamanda tükenmiştir. Bu durumu o tarihlerde yine Fakültemiz Dekanlığı yapmakta olan Prof. Fındıkoğlu şu sözlerle belirtmektedir : “İstanbul Üniversitesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü, Türk sosyal siyasetinin dava ve meselelerini tanıtmaya ve bunların ilim ışığı altında aydınlatmaya işine gerek resmî muhitlerden, gerek işçi sendikalarından, gerekse matbuat çevrelerinden gördüğü teşvikten cesaret alarak bu sene de devam etti.

Bilhassa İstanbul matbuatının, konferans mevzularını işçi çevrelerine ulaştırma, konferanslar verildikten ve Birinci Kitap çıktıktan sonra bunları tanıtmaya hususundaki alâkası teşekküre değer”². Bu arada Fındıkoğlu “İbrahim Alâaddin Beyin 16/1/1949 tarihli Hürriyet Gazetesinde neşredilen bir tanıtma yazısını iktibas” etmiştir.

1) Prof. Dr. Fındıkoğlu Ziya Fahri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dekanı, Bayazıt; 1 Ekim 1948.

2) Prof. Fındıkoğlu, Sosyal Siyaset Konferansları; İkinci kitap, önsöz.

İbrahim Alâaddin bahis konusu yazısında, “ilmin daima memleket meselelerini ve millet ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması Üniversitelerimizin her şubesi için temenniye lâyık bir meslektir. Çünkü ancak bu sayededir ki umumi esaslar, birer mücerred nazariye halinde kalmaktan kurtulur. Hele manevî ve içtimai ilimler için etrafımızdaki realitelerden uzak durmak ya iskolastik sahalara sürüklenmeğe, yahut yalancı ideolojilerin cazibesine kapılmağa sebep olabilir ki her ikisi de ayrı noktadan zararlı ve tehlikelidir... Şimdi bana bu fikirleri düşündüren saik, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünün neşrettiği altı tane özlü ve kuvvetli konferanstan müteşekkil kitaptır. Bu altı olgun konferansı ihtiva eden 125 sayfalık broşürde memleketimizdeki işçi hareketlerini, sendikaları, muhtelif şekildeki kooperatifleri, gerek ziraat, gerek sanayi sahasındaki işçilerimizin bugünkü şartlarıyla bu şartların daha iyiye doğru tekemmül etmesi için göz önünde bulundurulması faydalı olan meseleleri, nihayet sosyalizm, komünizm gibi bahislerin bugünkü hakiki mahiyetlerini pek açık bir şekilde hülâsa edilmiş buldum ... Bundan dolayıdır ki öteki konferansların ve onları ihtiva edecek kitapların da bunu takip etmesini ehemmiyetle temenniye lâyık buldum.”

Fındıkoğlu İkinci Kitabın önsözünde, işçi meseleleriyle yakından alakalı resmî vazife sahibi kimselerle işverenlerin konferanslara ilgi göstermediklerinden şikâyet etmekte, “halbuki sosyal siyaset hareketi, işçi kadar işverenin de bilgi yoluyla aydınlanmasını icap ettiriyor” demekte ve bu çeşit ilginin üst mercilere baş vurma yoluyla temin edileceğini düşünerek, Çalışma ve Ekonomi Bakanlıklarına bu hususta tezkereler yazıldığını kaydetmektedir. Önsöz muharriri buna mukabil “işçi zümrelerinin, çalışma nevi ve müddetlerinin verdiği imkânlardan azamaî derecede istifade ederek Sosyal Siyaset Konferanslarına karşı gösterdikleri” alâkaya dikkati çekmektedir.

Bu suretle Birinci Konferans Serisini, müteakip yıl ikincisi takip etmiş ve bu kitap da, birincisi gibi kısa zamanda satılmıştır. Bu hususta intibalarını üçüncü kitabın önsözünde belirten merhum ve muhterem hocamız G. Kessler³⁾, “Sosyal Siyaset ve sosyal mevzuat Türkiye’de her sene bir az daha ehemmiyet kazanmaktadır. Sanayimiz inkişaf etmekte, işçi ve müstahdemlerin sayıları mütemediyen artmakta olduğundan, bu vaziyet memleketimizin Garp dünyasına daha fazla yaklaşmasını siyasî ve içtimai bir zaruret haline sokmaktadır. Bunun içindir ki İstanbul Üniver-

3) Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler, Sosyal Siyaset Konferansları, Üçüncü kitap, Önsöz.

sitesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü üç seneden beri Eminönü Halkevinde tertip ettiği konferanslar serisi ile en büyük sanayi şehrimizin işçi ve müstahdemlerine sosyal siyaset ve sosyal mevzuat problemlerini tanıtmak ve bilâhare bu konferansların bastırılması suretiyle büyük bir kitleyi bu mühim meselelerle alâkalandırmak teşebbüsüne girmiştir. İlk iki seneki konferans serimizin büyük bir okuyucu zümresi bulduğu memnuniyetle müşahede edilmiştir... Konferanslarımız kısmen zamanımızın en mühim sosyal problemleri hakkında fikir vermekte, kısmen de Türkiye'nin şimdiye kadar üzerinde işlenmiş sosyal meseleleri etrafındaki araştırmaları ihtiva etmektedir... İstanbul şehrinde on binlerce işçi ve müstahdem mevcut olup bunların takriben 20.000 i sendikalar içinde organize edilmiştir. Bundan dolayıdır ki önümüzdeki dördüncü konferans serisinin her seferinde, asgari 1500 İstanbullu işçi ve müstahdem hazır bulunacaklarını temenni ediyoruz. Seçilecek mevzular hakkında arzu izhar etmek isteyenler İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü Müdürlüğüne bu arzularını bildirdikleri taktirde bunlar memnuniyetle nazarı itibara alınacaktır. Türkiye'deki 17 senelik bir çalışma devresinden sonra bir kaç aya kadar vatanıma avdet ediyorum. Bu vesile ile Sosyal Siyaset Konferanslarında işbirliği yapan bütün arkadaşlara ve yakın ilgi göstermiş bulunan dinleyici ve okuyuculara candan teşekkür etmek isterim”.

Filhakika Kessler hoca memleketimize ve Üniversitemize karşı duyduğu fevkalâde sıcak hislerini yukarıdaki satırlarda belirttiikten sonra Türkiye'yi terk etmiş, ancak vefatına kadar yakın alâkasını devam ettirmiş ve bunu, Türkiye'deki dostlarıyla devamlı şekilde mektuplaşmak, Federal Almanya'da Türk-Alman Dostluk Cemiyetini kurmak, memleketimizin 1954-1960 yılları arasındaki kötü iktisadî durumu karşısında endişelerini belirtmek ve bazı tavsiyelerde bulunmak suretiyle izhar etmiştir. Diğer taraftan Prof. Fındıkoğlu ile birlikte Sosyal Siyaset Konferanslarını kurmuş ve yurdumuzdan ayrılırken devam ettirilmesini bizlere vasiyet etmiş, uzun yıllar Enstitümüzün Müdürlüğünü yapmış, Türk irfan hayatına bir çok değerli eser kazandırmış, işçi-işveren münasebetleriyle, kooperatifçilik meseleleriyle, sosyoloji ve kültür konularıyla ilgili sayısız konferans vermiş ve makale yazmış olan hocamız Kessler, kendi vatanında bir müddet ilim ve Üniversite hayatında aktif şekilde çalıştıktan sonra, 1958 yılında inzivaya çekilmiş ve 1963 de, Cassel şehrindeki bir huzur evinde, hürriyet, demokrasi, ahlâk ve fazilet, ilim ve irfan uğrunda çetin mücadelelerle ve kısmen mahrumiyet içinde geçen hayatı son bulmuştur.

Kessler'in vefatı münasebetiyle, Sosyal Siyaset Konferanslarının On Beşinci Kitabı, memleketimizde on sekiz yıla ulaşan ilmî çalışmalarıyla

Sosyal Siyaset İlminin nazarı ve tatbiki istikametlerde gelişmesinde büyük hizmetleri geçmiş ve gelişmede önderlik etmiş olan merhumun aziz hatırasına ithaf edilmiş, aynı konferans serisi içinde müteveffanın fikriyat ve şahsiyeti ile ilgili konferanslara yer verilmiştir. Bu suretle yorulmak bilmez çalışmalarıyla memleketimizin sosyal ve kültürel hayatında silinmez izler bırakmış olan Kessler'in memleketimize hizmetleri gelecek nesillere duyurulmuş olacaktır⁴.

Bundan sonra Sosyal Siyaset Konferansları her yıl mutad şekilde tekrarlanmış, hatta daha fazla alâka tophyabilmesi için zaman zaman gerek şehrimizdeki, gerek yurdumuzun çeşitli köşe ve bucaklarındaki işyerlerine kadar götürülmüştür. Ancak 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Partinin seneler ilerledikçe ve iktisadi-sosyal sıkıntılar başlayıp kesafet ve huzursuzluk arttıkça, taşıdığı "demokrasi" ünvanına hiç te lâyık olmayacak şekilde otoriter, hata totaliter bir siyasi ve idari rejimin kucağına doğru sürüklenmiş olması neticesinde, 1956/1957 ders yılında tertiplenen Dokuzuncu seriye dahil Konferansların verilmesine imkân bırakmaması, müteakip yıllarda üç kitabın birden neşredilmesi mecburiyetini doğurmuş, ayrıca konferansların işyerlerinde verilmesinden de vaz geçilmiştir.

Öte yandan gerçek bir tefekkür ve söz hürriyetine imkân veren 27/Mayıs/1960 Hükümet darbesinden sonra, konferanslara çok daha elverişli şartlar altında ve baskı rejiminden kurtulmuş olmanın ferahlığı içinde devam edilmiştir. Bu arada gerek 1961 Cumhuriyet Anayasası, gerek yeni Anayasamızın fevkalâde demokratik prensiplerinden mülhem sendikalar ve toplu iş sözleşmesi kanunlarının vücut verdiği hürriyet havası işçi-işveren münasebetlerinin büsbütün yeni ve modern esaslara göre şekillenmesine imkân vermiştir.

Ancak bu arada bir noktayı teessür ve teessüfle kaydetmek lâzımdır. Biraz yukarıda bahsettiğimiz hürriyet ve gerçek demokrasi havası içine girildikten ve böyle bir havanın fiili eseri olan mevzuata dayanmak suretiyle sendikacılık hayatı yeni bir vasata intikal ettikten sonra, amatör ruhlu sendikacıların yerini alan profesyonel elemanlar, süratli bir madde ve prestij yükselişinin rehaveti içinde ve gelir, mevki ve şöhret psikozi içinde ilim dünyasıyla hemen bütün irtibatlarını kesmiş, kendi dünyalarına çekilmiş 27/Mayıs öncesi Sosyal Siyaset Konferanslarına karşı beslenen samimi ve amatör ruhlu alâka tamamıyla kayp olarak, yerini büyük bir kayıtsızlık almıştır. Gerçi beklenmeyen bu yeni durum, konferanslar serisini devam ettirenleri yıldırılmış değildir. Fakat bütün sanayi ce-

4) Orhan Tuna, Sosyal Siyaset Konferansları; Onbeşinci Kitap, Önsöz.

miyetlerinde gittikçe sıklaşan ilim-tatbikat sentezi karşısında, her meseleyi bizzat çözmek, her hâdiseyi bizzat tahlil etmek gibi ham bir iddia peşinde koşanların bu davranışları bir çok külfetler ve ümitlerle bu işe koyulmuş olanları, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, elbette hayal kırıklığına sevk etmiştir. Bununla beraber, gerçek sendika liderliği vasıflarının, Türkiye gibi bu sahada hiç bir ananeye sahip olmayan bir memlekette, tek bir nesil boyunca teşekkül edemeyeceği dikkate alındığı taktirde, gelecek işçi ve işveren sendikaları idareci nesline karşı büyük ümitler beslediğimizi ifade etmek isteriz.

**YIRMİ YILLIK SOSYAL SİYASET KONFERANSLARININ, BU
KONFERANSLARI VERENLER VE KONU BAKIMINDAN
DAĞLIŞI**

Konferansının Mesleği	≠	%
Üniversite Mensublarının verdikleri Konferanslar	132	67.0
İşçi ve Sendikacılar tarafından verilenler	16	8.1
İşverenler tarafından verilenler	5	2.5
Avukatlar (Sendika müşavirleri de dahil) tarafından verilenler	7	3.6
Sosyal Mevzuatla İlgili Teşkilât Mensuplarınca verilenler	10	5.1
Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Mensupları ve Yabancı Uzmanlar tarafından verilenler	12	6.1
Politikacı, Mühendis ve Diğer Uzmanlarca verilenler	15	7.6
TOPLAM	197	100.0

Konferans Konuları	≠	%
a) Sendikacılık	46	23.4
b) Ücretler ve Ücretlerle İlgili Meseleler	12	6.1
c) İşgücü Akımı ve Dönen İşçiler	21	10.7
d) Toplu Pazarlık —Grev ve Lokavt—	12	6.1
e) Sosyal Sigorta ve Sosyal Güvenlik	10	5.1
f) İşsizlik (İş ve İşçi Bulma Kurumu)	10	5.1
g) Toplulukla İş Uyuşmazlığı	6	3.0
h) Ziraat İşçileri	2	1.0
i) Kooperatifçilik	2	1.0
j) Beşeri Münasebetler, Sevk ve İdare, İşçi-İşveren Münasebetleri, Mesleğe Yönelme ve Mesleki Eğitim	27	13.7
k) Çalışma Meseleleri	9	4.6
l) Sosyal Siyasetin Teorik ve Pratik Meseleleri	13	6.6
m) Çalışma Meseleleri ile İlgili Diğer Mevzuat	5	2.5
n) Mesken	4	2.0
o) Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı ile İlgili	4	2.0
p) Muhtelif	9	4.6
r) Ord. Prof. KESSLER için	5	2.5
TOPLAM	197	100.0

Diğer taraftan İstanbul ili dahilinde veya yurd içindeki iş yerlerinde verilen konferansların sayısı 28 (% 14,2) dir. Geri kalan konferanslar ise Üniversite binası içinde veya Eminönü Halkevinde verilmiştir.